

>>>

{Budoucnost}

Budoucnost není to, co se stane (ani to, co se může stát, ale z čeho se stane jenom něco), ale spíše to, co se bude dít, co se bude stávat – ergo také to, co se nyní stává. Ne všechno, co se stává, nabude podoby čehosi nastalého, již jednou odbytého, a tedy nebudoucího. V tom smyslu lze mluvit o tom, že se třeba i v minulosti budoucnost stala, neboť se stala, odehrála *jakožto budoucnost* a nepřestala touto budoucností být.

(Památník, 12. 4. 71 v 01.30 hod.)

(Přepis 31. 8. 93, Praha.)

[nalezeno mezi elektronickými kartotéčnými lístky – pozn. red.]

710412

<<<

>>>

[Co to je filosofie]

9. V. 71 (PNP)

(1)

Když položíme buď sami sobě, nebo někomu jinému otázku, co to je filosofie, nebo když někdo tuto otázku položí nám, může to mít několikerý smysl – a to smysl ne vždy legitimní, tj. nikoli vždycky opravdu smysluplný. Ptá-li se někdo neznalý, pak to lze omluvit jeho neznalostí; jestliže tomu jsme zvyklí, že se tážeme ve většině případů, kdy nám něco zůstává neznámo nebo nedostatečně známo (kdybychom totiž nevěděli o filosofii naprosto nic, nemohli bychom se po ní ani tázat), co to je, pak lze pochopit tuto otázku a způsob jejího kladení i v případě filosofie. Avšak právě v tomto smyslu na otázku, co to je filosofie, odpovědět nelze. Ten, kdo ji (neznale) klade, předpokládá totiž, že existuje nějaká rovina výpovědí o filosofii, která mu je nějak přístupná, aniž by k jejímu dosažení bylo zapotřebí splnit nějaké mimořádné předpoklady. Jinými slovy, takový tazající se člověk má za to, že mu je možno stručně a spolehlivě alespoň v obrysu naznačit, o čem jde, mluvíme-li o filosofii. Takový člověk předpokládá, že je možno zůstat na stanovisku, na němž on (neznale) setrvává, a přesto se lze spolehlivě dozvědět, co to vlastně ta filosofie je. To je sice omyl docela pochopitelný, ale svou pochopitelností nikterak neumenšený. Musíme vzít na vědomí, že neexistuje žádná rovina slovního vyjádření, která by mohla zůstat vně filosofie, když se má dobrat toho, co to filosofie vlastně jest. Jen filosofie je a může být kompetentní k odpovědi na otázku, co to filosofie vlastně jest. Každá nefilosofická odpověď na tuto otázku je větší nebo menší měrou falešná. To ovšem znamená, že dokonce samu otázku po podstatě a povaze filosofie může platně a relevantně postavit pouze filosof, a to filosoficky. Otázka, co to je filosofie, postavená nefilosoficky (nefilosofem), je vlastně nesmyslná, jak lze poměrně snadno prokázat. Jen filosofie se může (a také musí) tázat po sobě,

přezkoumávat, čím vlastně jest, a tak se *de facto* „stavět do otázky“. A to je potom druhý smysl otázky po tom, co to je filosofie. Pak tuto otázku neklade člověk neznalý, nýbrž znalý. Člověk natolik znalý „věci“, aby se mohl platně a smysluplně tázat po tom, co to je filosofie (24⁰⁰/0⁰⁰), který ví o mezích své „znalosti“ a svého „vědění“ přinejmenším do té míry, že se netáže zbytečně (řečnický) a že ví, že se netáže zbytečně. Znalý člověk tážící se po tom, co to je filosofie, prokazuje svou otázkou ono sókratovské „vědoucí nevědění“, jímž se vyznačuje každé filosofické myšlení, protože je v podstatě vždy tázáním nebo shledáváním předpokladů k takovému novému a dále postupujícímu tázání. Samo slovo „filosofie“ (= *φιλοσοφία*) je už jakýmsi poukazem k této základní filosofické zkušenosti, totiž onomu směřování, tíhnutí, usilování o „moudrost“ (= *σοφία*), jíž ovšem nevládne, nýbrž kterou miluje. Lepším termínem (i pojmem) než moudrost je ovšem „pravda“. Filosofie je láskou k pravdě, je to „*filalétheia*“. Tato odpověď na otázku po povaze filosofie je právě tak přiměřená jako neuspokojivá. Nelze předem stanovit výměr, co to je pravda, tj. nelze pravdu uzavřít do nějakého výměru, do přihrádky, do kapsy; a protože filosofie svým nejhlubším zakotvením je vztažena k pravdě, nelze ani filosofii uzavřít do takové pojmové přihrádky. Proto je každý pokus o myšlenkové uchopení filosofie jaksi zvnějška prostě falešný, nepřiměřený. Bez toho, že se necháme strhnout, angažovat pravdou, nemůžeme mít ani ponětí o tom, co to je filosofie. Ale necháme-li se strhnout a angažovat, jsme už na filosofické cestě, tj. sami už filosofujeme a jsme filosofové. Tím jsme však kvalifikováni, abychom se filosoficky tázali, co to je vlastně filosofie; také odpověď na tuto filosofickou otázku je nutně filosofická – odpovědí je totiž skutečně jen filosofie. Nejen tedy nějaké filosofické sebezkoumání a sebezpověřování, ale skutečná, plná filosofie. Neboť neexistuje a neplatí žádná částečná filosofie – filosofie je vždy celá a úplná, i když se zabývá jedinou, a to sebeúže vymezenou otázkou. Je taková proto, že nikdy není a nemůže být speciální disciplínou, ale že se vždy a v každém okamžiku, v každém svém počínu vztahuje k celku – neboť je to právě celek, k němuž je vedena pravdou a který má pravdu svým základem. Filosofie je láskou k pravdě – a ve vztahu lásky není možná pasivita na žádné straně. Filosofie je aktivní, ale nesmí tím překážet aktivitě pravdy.

(2)¹

710509/710510

<<<

>>>

[Aktuální společensko-politická situace v Československu a v Sovětském svazu]

22. 5. 71, Strahov (ráno 7.10)

Průběh posledních měsíců, které s těžkostmi prožíváme, vykazuje všechny znaky jakési restaurace, jejíž bližší charakteristika je ovšem dosti složitá. Základní tendencí je restaurace

¹ Zde text končí. – Pozn. red.

společensko-politických struktur, jak se (opět v závislosti na tradicích a setrvačnostech starších) vytvořily v Rusku po říjnové revoluci po prvé na konci dvacátých a na počátku třicátých let především zásluhou (či spíše vinou) stalinského vedení. Nepočítáme-li s velmi ranými důsledky vnitrostranickými (tzv. Gottwaldovo vedení), prosadily se tyto struktury u nás až po roce 1948, zejména na počátku let padesátých, a to nezbytně za pomoci rozmanitých druhů teroru a tzv. mimoekonomického násilí, jimiž byl narušen a suspendován právní řád, aniž byl ustaven pevný řád jiný, o nějž by se mohly opřít stejnou měrou všechny občanské vrstvy a skupiny. Nedostatky a neúspěchy tohoto typu režimu vedou periodicky jak v Sovětském svazu, tak i v ostatních socialistických zemích k tzv. oblevám, což jsou vlastně jen pokusy o vylepšení, racionalizaci, zefektivnění, zkrátka obrození a „obnovu“ neuspokojujícího stavu, ovšem bez ochoty k zásadnímu kritickému přezkoumání samotných principů. V tom smyslu lze asi plným právem mluvit o liberalizaci ve smyslu, jakým podstatu liberalismu pojímá Masaryk. Základním nedostatkem a hlavní příčinou neúspěšnosti těchto liberalizačních pokusů je ideová, myšlenková neurčitost a neujasněnost, polovičatost, bezzásadovost, oportunnost a tím programově zcela slabá životnost,² jejíž hlavní zdroje síly jsou v odporu proti onomu „stalinskému“ establishmentu, tedy v negaci. Kvazi-osvícenský ráz všech těchto obrodných tendencí a snah vytváří zajisté vítanou protiváhu restauračnímu úsilí, které rovněž periodicky nabývá na síle, a nedovoluje, aby dlouhodobě nabylo vrchu, nebo dokonce aby přerostlo ve vyslovenou reakci. Ve zvláštní situaci, která se (byť nikoli po prvé v dějinách socialistického „konstantinovství“) u nás vytvořila jednak v důsledku vývoje v první, větší polovině roku 1968, zejména však v důsledku mocenského zásahu sovětského, jímž ony první důsledky byly znásobeny a vyostřeně exponovány, došlo k povážlivému oslabení a podvrácení oněch polovičatě obrodných sil zevnitř, kdežto navenek došlo zprvu k jejich obrovskému posílení, utužení a sjednocení (opět díky převládajícímu prvku negativity). Tou měrou, jakou se mocenskými prostředky dařilo a daří zbavit tyto vnitřně ořesené až rozvrácené, ale velmi početné řady liberálů politické váhy a moci, a tou měrou, jakou je ještě alespoň do jisté míry respektabilní restaurační úsilí zbavováno nejen základny, ale vůbec rozumného výhledu, otvírá se – byť dočasně a ovšem rovněž bez jakékoli skutečné perspektivy – jistá šance pro přerůstání, převážení nebo přímo vystřídání konzervativních kruhů v přímou reakci. Protože jakákoli změna ve smyslu nové liberalizace je u nás zcela zablokována a v Sovětském svazu ochromena vnitropolitickými tenzemi, vyvěrajícími ve své většině z labilního stavu národnostních vztahů jak mezi jednotlivými republikami, tak i v rámci jednotlivých republik samotných (a v tom směru není naděje na nápravu, neboť vše spíše nasvědčuje pravému opaku), nelze přechodné období převládnutí vysloveně reakčního režimu se všemi příslušnými tvrdostmi nikterak vyloučit. Další vývoj však zcela zjevně odvisí od vývoje v samotném Sovětském svazu, který však nelze očekávat jako jednoznačně pozitivní, neboť – jak už řečeno – meze jakékoli „liberalizace“ (či prostě „oblevy“) jsou neoddisputovatelně dány vnitřními tenzemi, vyvolávajícími vždy znovu posilování mocenského (zejména také policejního a vojenského) aparátu.

² Ve strojopise „živelnost“. – Pozn. red.

710522

<<<

>>>

{Vývoj ve světě / Svět ve vývoji / Kosmogenez (a vývoj)}

Svět jako úhrn existujících daností neexistuje, tj. není dán. Především je třeba vidět omezenou reaktivitu jednotlivých věcí, resp. událostí; žádná není schopna reagovat na úhrn věcí a událostí (a tak tento úhrn vlastně provést). Bez prostřednictví reaktivity však onen úhrn *de facto* neexistuje. Může se jen postupně konstituovat tou měrou, jakou vývoj dospívá k bytostem, které jsou schopny se myšlenkově i prakticky vztáhnout k tomuto neexistujícímu světovému celku, tím jej tematizovat a zároveň konstituovat specifickým způsobem – totiž tak, že se stanou jeho obyvateli. Popsat cestu, jíž se svět jako celek takto konstituuje, lze učinit jen jako rub popisu cesty, na níž se člověk stává člověkem. A to ovšem nelze chápat omezeně jako ontogenezi. Proto je nutno vidět osvětí nižších organismů jako vývojového předchůdce lidského světa. Dosud pokračující, neukončená kosmogenez však zdaleka nezačíná s vývojem živých bytostí. Je třeba vidět její průběh i v říši „předživého“, ano, v samé primordiální rovině. Pojmová, myšlenková rekonstrukce procesu konstituce světa jako celku musí použít jistých schémat. Na povaze těchto schémat záleží, zda se rekonstrukce zdaří, zda bude uspokojovat, či nikoliv. Jednou z cest takové zpětné interpretace kosmogenez je cesta od jednoduchého ke komplikovanému, od nižšího k vyššímu. Objektomorfismu takového postupu je nutno čelit jakousi antropologickou preambulí, „úvodem“ (např. fenomenologickým apod.). Nicméně i pak zůstává před námi ještě to hlavní: pojmout i elementární událost jako zárodek kosmu. Tomu musí vyhovovat každé schéma.

(Krt A6 – Praha, 710619–1.)

710619

<<<